

UDK:371.3

Бахыт ЕСЕМУПАТОВ,
Nukus davlat pedagogika instituti Psixologiya kafedrası mudiri

PhD, professor Z. Kurbaniyazova taqrizi asosida

ПРАКТИЧЕСКОЕ СОСТОЯНИЕ ОРГАНИЗАЦИИ ИНДИВИДУАЛЬНОЙ УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СТУДЕНТОВ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ

Аннотация

Статья посвящена значительным преобразованиям в системе высшего образования Узбекистана, инициированным потребностями социально-экономического развития. Особое внимание уделяется необходимости подготовки высококвалифицированных специалистов и их непрерывного обучения по международным стандартам. Ключевым элементом модернизации является внедрение кредитно-модульной системы, согласно президентским указам, например, «Концепции развития системы высшего образования». Эта система расширяет доступ к образованию, способствует мобильности студентов и преподавателей, а также гармонизирует учебные программы с запросами рынка труда и глобальными стандартами. В статье детально освещается поэтапное внедрение системы, подчеркивается её роль в стимулировании самостоятельного обучения, изменении роли преподавателя на наставническую и обеспечении объективной оценки знаний. В итоге, кредитно-модульная система позиционируется как фундамент для формирования компетентных и конкурентоспособных кадров для национального и мирового рынков.

Ключевые слова: высшее образование, кредитно-модульная система, индивидуальная учебная работа, самостоятельное обучение студентов, модернизация образования, образовательные технологии, образовательная реформа, подготовка кадров, международные стандарты.

THE PRACTICAL STATE OF ORGANISING INDIVIDUAL STUDY WORK FOR STUDENTS IN HIGHER EDUCATION

Annotation

The article focuses on significant reforms in the higher education system of Uzbekistan, initiated by the needs of socio-economic development. Particular attention is paid to the need to train highly qualified specialists and provide them with continuous training in accordance with international standards. A key element of modernisation is the introduction of a credit-modular system, in accordance with presidential decrees, such as the 'Concept for the Development of the Higher Education System'. This system expands access to education, promotes mobility among students and teachers, and harmonises curricula with labour market demands and global standards. The article details the phased implementation of the system, emphasising its role in stimulating independent learning, changing the role of the teacher to that of a mentor, and ensuring objective assessment of knowledge. As a result, the credit-modular system is positioned as the foundation for the formation of competent and competitive personnel for national and global markets.

Keywords: higher education, credit-module system, individual study work, students' independent learning, education modernization, educational technologies, education reform, personnel training, international standards.

OLIIY TA'LIM MUASSASALARIDA TA'LIM FAOLIYATINI TASHKIL ETISHNING AMALIY HOLATI

Аннотация

Maqola ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish ehtiyojlari bilan boshlangan O'zbekiston oliy ta'lim tizimidagi muhim o'zgarishlarga bag'ishlangan. Yuqori malakali mutaxassislarni tayyorlash va ularni xalqaro standartlar bo'yicha uzluksiz o'qitish zarurligiga alohida e'tibor qaratilmoqda. Modernizatsiyaning asosiy elementi prezident farmonlariga binoan, masalan, «oliy ta'lim tizimini rivojlantirish kontseptsiyasi»ga muvofiq kredit-modulli tizimni joriy etishdir. Ushbu tizim ta'lim olish imkoniyatini kengaytiradi, talabalar va o'qituvchilarning harakatchanligini oshiradi va o'quv dasturlarini mehnat bozori talablari va global standartlar bilan uyg'unlashtiradi. Maqolada tizimni bosqichma-bosqich joriy etish batafsil yoritilgan, uning mustaqil o'rganishni rag'batlantirishdagi roli, o'qituvchining rolini murabbiyga o'zgartirish va bilimlarni obyektiv baholashni ta'minlash ta'kidlangan. Natijada, kredit-modul tizimi milliy va jahon bozorlari uchun malakali va raqobatbardosh kadrlarni shakllantirish uchun asos sifatida joylashtirilgan.

Kalit so'zlar: oliy ma'lumot, kredit-modulli tizim, individual o'quv ishlari, talabalarni mustaqil o'qitish, ta'limni modernizatsiya qilish, ta'lim texnologiyalari, ta'limni isloh qilish, kadrlar tayyorlash, xalqaro standartlar.

Kirish. Jahon zamonaviy ta'lim tizimi, ayniqsa kredit-modulli usulni joriy etish sharoitida, shaxsiylashtirilgan ta'limga qaratilgan. Ushbu tizim talabalarning qobiliyatlari va qiziqishlariga mos keladigan ta'limni ta'minlaydi, ularning mustaqil fikrlash va tadqiqot qobiliyatlarini rivojlantiradi. Kredit-modul tizimida fanlar modullar bo'yicha tashkil etiladi, natijalar esa kreditlar asosida baholanadi. O'qituvchi bilim manbai sifatida emas, balki murabbiy sifatida ishlaydi va

raqamli texnologiyalar ta'lim sifatini oshiradi. Ushbu tizimni qo'llash natijasida talabalarning amaliy ko'nikmalari mustahkamlanib, mehnat bozori talablariga javob beradigan raqobatbardosh mutaxassislar tayyorlanmoqda.

Adabiyotlar sharhi. MDHda kredit-modulli ta'lim tizimi bo'yicha bir qator ilmiy tadqiqotlar o'tkazildi. Xususan, S.B.Abdigapparova [1], G.K.Axmetova [2], V.N.Chistoxvalov [3] kabi olimlar tomonidan oliy ta'lim tizimida kredit-modulli

ta'lim tizimidan foydalanish amaliyoti, talabalarni zarur ko'nikma va bilimlarni o'rgatish bilan mustaqil o'rganishga yo'naltirish bo'yicha ilmiy-tadqiqot ishlari olib borildi va kerakli ilmiy tavsiyalar. DHda kredit-modulli ta'lim tizimi bo'yicha bir qator ilmiy tadqiqotlar o'tkazildi. Xususan, S.B.Abdigapparova [1], G.K.Axmetova [2], V.N.Chistoxvalov [3] kabi olimlar tomonidan oliy ta'lim tizimida kredit-modulli ta'lim tizimidan foydalanish amaliyoti, talabalarni zarur ko'nikma va bilimlarni o'rgatish bilan mustaqil o'rganishga yo'naltirish bo'yicha ilmiy-tadqiqot ishlari olib borildi va kerakli ilmiy tavsiyalar. Qozog'iston ta'lim tizimidagi kredit-modulli tizimning ahamiyati J.D.Dadebayev, B.K.Kudysheva [4] va boshqa olimlarning asarlarida aks etgan.

Mamlakatimizda mustaqil ta'limni tashkil etish bo'yicha tadqiqotlar N.A.Muslimov [5], Z.Nishonova [6] kabi olimlar tomonidan oliy ta'limda kredit-modulli tizimni joriy etishda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining o'rni, talabalarni mustaqil o'qitishni tashkil etish va baholash tizimini takomillashtirish masalalariga e'tibor qaratilmoqda.

Xorijiy mamlakatlar olimlari R.Klark [7], D.A.Kolb [8] kabi olimlarning asarlarida talabalarining o'z-o'zini tarbiyalash o'quv faoliyati ko'nikmalarini shakllantirish va rivojlantirish masalalarini o'rganishdi. Adabiyot tahlili shuni ko'rsatadiki, ilm - fan uzoq vaqtdan beri o'z-o'zini tarbiyalash faoliyatining ko'p jihatlarini bo'yicha tadqiqotlar olib borgan.

Oliy ta'limning asosiy maqsadi zamon talablariga javob bera oladigan malakali, raqobatbardosh, yuksak bilimli, oliy ta'lim mutaxassisi talabalariga o'zi tanlagan yo'nalishi yuzasidan talabga javob bera oladigan respublikaning ilm-fan, madaniyat, iqtisod, ijtimoiy sohalarini rivojlantirishda o'z hissasini qo'shadigan mustaqil fikrlay oladigan, yuksak ma'naviyatga bo'lgan yuqori salohiyatli mutaxassislarni tayyorlashdir. Oliy ta'limning asosiy vazifalariga quyidagilar kiradi:

• davlat ta'lim standartiga muvofiq zamonaviy dasturlar asosida o'qitishning sifatini ta'minlash;

• oliy malakali ilmiy-pedagogik kadrlarni tayyorlash;

• ilm-fan, madaniyat, iqtisodning zamonaviy tuqlari, mamlakatning iqtisodiy, ijtimoiy istiqbolini tuqlarini hisobga olgan holda kadrlar tayyorlash tizimini takomillashtirish;

• oliy ta'limning insonparvarligini ta'minlash maqsadida yoshlar tarbi sig milliy istiqbol g'oyasi asosida milliy va umuminsoniy qadriyatlar, Vatanga, oilaga, atrof-muhitga muhabbatni singdirish;

• o'qitishning interfaol usullarini, pedagogik innovasion hamda axborot kompyuter texnologiyalarini, mustaqil ta'lim olish, masofaviy ta'lim tizimini amaliyotga joriy qilish;

• oliy ta'limda fan va ishlab chiqarish mexanizmlarining uyg'unligi mexanizmlarini ishlab chiqish va amaliyotda qo'llash;

• ilmiy-pedagogik kadrlar va talim oluvchilarning ilmiy-ijodiy faoliyati, ilmiy tadqiqotlari yordamida fan, texnika, texnologiyalarni rivojlantirish, ta'lim jarayoni orqali mamlakat iqtisodining rivojlanishiga hissa qo'shish;

• davlat va nodavlat oliy o'quv muassasalarini rivojlantirish asosida ta'lim xizmatlari bozorida raqobatni zaga keltirish;

• oliy o'quv muassasalarini boshqarish va kengaytirishni takomillashtirish uchun jamoat boshqaruvining vasiylik va kuzaetuvchi kengashlarni kiritish;

• ta'lim va kadrlar tayyorlash sifatini tekshirish uchun marketing tadqiqotlarini olib borish, yo'nalishi bo'yicha belgilangan mehnat bilan ta'minlash monitoringini tuzish;

ADABIYOTLAR

1. Абдыгаппарова С.Б. Основы кредитной системы обучения в Казахстане / С.Б. Абдыгаппарова, Г.К. Ахметова, С.П. Ибатуллин, А.А. Кусаинов ва бошқалар; под ред. Ж.А. Кулекеева ва бошқалар. – Алматы: Казак университети, 2003. - 198 б. <https://lib.kaznmu.kz/abdygapparova-s-b-osnovy-kreditnoj-si/>

oliy ta'lim sohasida ikki tomonlama foydali xalqaro aloqalarni rivojlantirish.

Tadqiqot metodologiyasi va empirik tahlil.

Tadqiqotda mavzuga oid ilmiy va uslubiy adabiyotlar tahlili, ta'lim modellarini qiyosiy o'rganish, talabalar va o'qituvchilar bilan suhbatlashish orqali o'quv jarayonidagi muammolarni aniqlash, taklif qilinayotgan o'zgarishlarning samaradorligini baholash uchun pedagogik tajriba o'tkazish kabi usullardan foydalanilgan. Tadqiqot natijalarini asoslash uchun statistik ma'lumotlarni qayta ishlash, xususan, o'quv faoliyati va talabalar faoliyati o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlash uchun korrelyatsion tahlil, kredit-modulli tizim elementlarining turli guruhlariga ta'sirini baholash uchun dispersiya tahlili hamda o'rtacha ko'rsatkichlar, standart chetlanishlar va foiz taqsimotini hisoblash kabi tavsiflovchi statistika usullaridan foydalanildi. Ushbu usullar taklif qilingan o'zgarishlarning ta'sirchanligini obyektiv baholash va natijalarni miqdoriy ma'lumotlar bilan tasdiqlash imkonini beradi.

Natijalar. Olingan natijalarning ishonchliligi va asosligi dastlabki qoidalarining uslubiy asoslanishi bilan ta'minlanadi; tadqiqotning nazariy asoslarini tanlangan uslubiy yondashuvlar bilan muvofiqlashtirish; tadqiqot qurilishining mantiqiy tuzilishi, tadqiqotning maqsad va vazifalariga mos keladigan nazariy va empiric usullar to'plamidan foydalanish; asosiy nazariy qoidalarni empiric materiallar, matematik statistika ma'lumotlari bilan tasdiqlash; tadqiqot kontseptsiyasini ishlab chiqishda muallifning shaxsiy ishtiroki, tadqiqot natijalarini to'g'ridan-to'g'ri sinovdan o'tkazish va pedagogik faoliyat amaliyotiga joriy etish.

Tadqiqotimizning ilmiy ahamiyati shundaki, biz kredit-modulli ta'lim tizimida individual o'quv jarayonlarini tashkil etishning samarali pedagogik mexanizmini ishlab chiqish va uni yanada takomillashtirishga qaratdik. Bu yondashuv har bir talabaning noyob ehtiyojlari va individual xususiyatlarini hisobga olish asosida o'qitish tamoyillari va usullarini yanada kengroq tushunishga imkon yaratadi. Bundan tashqari, tadqiqot pedagogika fani rivojiga ham o'z hissasini qo'shadi, zero u zamonaviy texnologiyalar va pedagogik usullardan foydalanishga asoslangan o'quv jarayonini tashkil etishga nisbatan yangi yondashuvlarni taqdim etadi. Tadqiqot natijalari kelajakda ushbu sohada olib boriladigan ilmiy tadqiqotlar uchun qimmatli manba bo'lishi mumkin.

Xulosa va munozara. Kredit-modul tizimidan foydalanish asosida o'quv jarayonini tashkil etish talabalarining mustaqillik darajasini oshiradi va o'rganish motivatsiyasini oshirish orqali ular uchun qo'shimcha o'zini o'zi anglash imkoniyatlarini ochadi. Bundan tashqari, modulli ravishda kredit tizimi har bir talabaga yangi ta'lim standartlarining asosiy talablariga muvofiq yangi bilimlar hajmini o'zlashtirishga kafolat beradi. Shunday qilib, o'quv jarayonining modulli qurilishi uni tarkibiy jihatdan individuallashtirilgan o'qitish usullari bilan to'ldiradi, talabalarining mustaqillik darajasini oshirishga yordam beradi, shuningdek, har bir talabaning o'quv va kognitiv yukini to'g'ri dozlash va o'quv jarayonida yangi bilimlarni o'zlashtirish darajasini nazorat qilish imkonini beradi. Shunday qilib, kredit-modulli ta'lim tizimidagi tashkiliy va uslubiy shartlar talabalarining individual ta'lim tajribasini qo'llab-quvvatlaydigan va ularning muvaffaqiyatli o'qishlariga hissa qo'shadigan tuzilmani yaratishga qaratilgan.

2. Ахметова Г.К. Современное образование Казахстана в поисках идеала / Г.К. Ахметова // Кредитная система обучения: опыт внедрения и перспектива.– Алматы: Казак университет, 2004-90 б.
<https://uchebana5.ru/cont/2465840.html>
3. Чистохвалов В.Н. Как функционирует система кредитных единиц в классическом университете / В.Н. Чистохвалов // Центр сравнительной образовательной политики. Российский университет дружбы народов. –
<https://uchebana5.ru/cont/1161914.html>
4. Дадебаев Ж.Д., Кудышева Б.К. и др. Внедрение кредитно-модульной системы в Казахстане и ее значение. - Ташкент: 2022. - 56 с. <https://interonconf.org/index.php/ind/article/view/785>
5. Муслимов Н.А. Теоретико-методические основы профессионального формирования учителей профессионального образования: Дисс.... пед. наук. - Ташкент, 2007. - 45 с.<https://moluch.ru/authors/4671/>
6. Нишонова З., Каршиева Д. Экспериментальная психология. Ташкент: Наука и технология. 2007, -92 с.https://renessans-edu.uz/files/books/2024-12-09-03-52-46_1d8493c544c38c805c08df0b1cf10b1a.pdf
7. Clark R. C., Mayer R. E. E-learning and the science of instruction: Proven guidelines for consumers and designers of multimedia learning / San Francisco, CA: Pfeiffer, 2011. – 336 с.
https://alison.com/course/532/resource/file/e_learning_and_the_science_of_instruction_clark_and_mayer.pdf
8. Kolb D.A., Fry R.E. Toward an Applied Theory of Experiential Learning. – Cambridge: M.I.T. Alfred P. Sloan School of Management, 1974. – 78
p.;https://www.researchgate.net/publication/238759143_Toward_an_Applied_Theory_of_Experiential_Learning